

Horváth Róbert

NÉGY KISEBB MISZTÉRIUM

A SZEM MISZTÉRIUMAI

Feleségemnek

AZ EMBERI SZEM nem csupán formailag, hanem lényegileg *globus*: égi golyóbis. A teljességet képviselő gömb¹ körülbelül egynegyede látható kívülről. Pontosan annyi, amennyi a védikus szemlélet szerint a személyfeletti istenség-ből (*brahman*) világunkban – és világunkként – megnyilvánul. Keresztény nézőpontból a szem a Pantokratőr gömbvilága,² a világ felett uralkodó Krisztus valósága, buddhista szempontból pedig a Világkirályé. A görög *pantokratőr* kifejezés a hatalommal bír, uralkodik jelentésű *krateo* szóból származik és mindenhatót jelent.

Amin a Világkirály uralkodik, az a sajátja. Ettől gömbszerű, teljes a világa. Úgy tűnhet, ellentmond e felfogásnak, hogy a szem központi szerve, a *pupilla* a latinban leánykát, babácskát jelent. A kifejezés görög, héber, kínai és szanszkrit megfelelői többnyire szintén női jelentésűek. Ez azonban látszólagos ellentmon-

dás. Könnyen feloldható, ha belátjuk: inkább az *iris*, mint a pupilla az, ami nőies. Akárhogy is, a hármasság, amely a szemfehérje, a szivárványhártya (*iris*) és a szembogár együttese,³ úgy tagjaiban, mint viszonylataiban, a csodálatosnál is csodásabb.

A látható szemet egy gödör, egy mélység öleli, amelyből kiemelkedik, és amely védelmező szerepet játszik. A szem transzparens védelmezője azonban a szemöldök, amely íjként, felülről övezi. A szemhéjak szintén őrizők,⁴ habár nem csupán azok: kapu-, ajtó- és ablakszárnyak is. Nemcsak kizárják a zavaró külső, érzéki fényt, hanem – bár ez nehezebben belátható – hagyják kiáradni, feltárják a benső fényt.

A szempillák, lényegileg, nyílvevesszők, amelyek kísérik, puhán segítik a látás irányait, mikor a szemhéjak nyitottak. Jelzik a benső fény sugarait. Amikor lehunytak, felfogják az objektumok felől érkező veszélyes nyilakat: a szempillák ezt is jelentik – talán mert az embert álmaiban éri a legtöbb támadás (magasabb szempontból, meglehet, csak „álmában”).

¹ A szivárványhártya és a szembogár egy újabb gömbfelületet képeznek a szemgömbön, ez azonban most kevésbé érdekes.

² „Under the sweatribbed brow / There is a land / And this is the globed world of the Pantocrator”. David Tibet: *Dormition and Dominion*. In *Current 93: Of Ruine or Some Blazing Starre* (CD). London, 1994, Durtro, 12. dal.

³ A 10–11. században élt kasmíri Abhinavagupta, aki a legismertebb azon indiai szerzők közül, akik a hármasságok létét az isteni egység jegyében hangsúlyozták, a szem szimbolikájának fehérje–iris–pupilla hármasságát kiegészítette egy negyedik taggal, az irisben látható „két vörösés gyűrű” szempontjával, amit egy korábbi *tantrából*, a *Yogasamcārāból* vett át. Abhinavagupta: *Tantrāloka* IV. 128–129.

⁴ Platón: *Timaios* XVI. „(A)z istenek a szem védelmére kitalálták a szemhéjakat, s amikor ezek lecsukódnak, visszazorítják a benne levő tűz erejét, s ez akkor a bent levő mozgásokat oszlatja szét és egyenlíti ki, s e kiegyenlítés folytán nyugalom áll be”. Kövendi Dénes ford.

Mind a három említett, jelentéktelennek tartott testrész – a szemöldök, a szemhéj és a szempillák – hatalmi szimbólumok, miként a Pantokratőr-Krisztus és a tibetiek Világkirálya. Valóban hatalmasok, halhatatlanok lennének, ha tudatosan hunynánk és nyitnánk a szemhéjainkat, vonnánk össze vagy nyugtatnánk a szemöldökünket.

Létezik egy kevésbé ismert hindú tanítás, a látás általi teremtés tana (*dr̥ṣṭisr̥ṣṭivāda*), melynek legradikálisabb képviselői szerint *mindent* a látás teremt (akár csukva a szem, akár nyitva). A dolgok, a létezők, a világok, sőt az egész mindenség csak a pillantások sugaraiban jön létre, legyenek akár érzékszerviek, akár gondolatiak, akár képzelet általiak. Szenzuális és mentális látás nélkül egyáltalán semmi nem létezne, *soha semmi* nincs a legtágabb értelemben vett tudati látáson kívül. Talán e hatalom intuitív tudásából származtak a szép szemöldökök és szempillák viszonylag gyakori, régi dicséretei, melyek maradványai a pillák és a szemhéjak későbbi irodalmi magasztalásai. A látás általi teremtés szoláris tanítása szerint, végül is, semmi nem kerül kívülről a szembogárba.

Nincs semmilyen eleve meglévő dolog, amely a látás – és szimbóluma, a szem – nélkül létezne.

Kevésbé radikális formában, de hasonlóan képzelte a teremtést Platón, amikor a *Timaios* tizenhatodik fejezetében a következőket írta: „Mert a bennünk lévő tiszta tűz rokona (...), s úgy intézték, hogy a szemén át áradjon; a szemet a maga egészében, de leginkább a közepét simára és tömörre sajtolták össze, úgyhogy visszatart minden mást, ami csak sűrűbb, s csak az ilyet [saját tiszta és teremtő tűzünket] hagyja tisztán átszivárogni.”⁵

Egy duális szinten, amikor már nem a szem, a szemöldökök, a szemhéjak, a szempillák és a pupilla felől nézünk, hanem kívülről látjuk azokat, e misztériumok megsokasodnak. Csupán látszólag, mert amint a Platónnak tulajdonított Alkibiadésben áll: „Aki más szemébe néz, annak arca újra láthatóvá válik a szemben, mint egy tükörben, és ezt nevezzük »pupillának« (koré), mivel egyfajta képe (eidólon) annak, aki néz (...). Tehát a szem egy másik szemre néz, így annak a legtökéletesebb része, amivel látunk, önmagát látja.”⁶

Platón arra utalt, hogy amikor a szem központi szervét, a pupillát viszonylagos helyzetben

⁵ Uo.

⁶ Alkibiadés I. 132F. Idézi Ananda Kentish Coomaraswamy: A lélek ablaka. *Axis Polaris* (Budapest) 4. sz. (2000) 16. o. Király Liliom ford. Platón e művének magyar fordítása *Apokrif dialógusok* cím alatt jelent meg az Atlantisz Kiadónál 2005-ben.

szemléljük, akkor is saját magunkat pillanthatjuk meg a társ pupillájában. Egy ifjú, egy szűz, egy gyermek alakjában, aki realizisztikusan nézve egy fekete baba a társ szemében. Mint említettük, a szembogár névváltozatai rendre női jelentésűek vagy – miként az angol *apple (of the eye)* esetében – feminin konnotációkkal bírnak. Ennek oka egyszerű: a látott pupilla nem a pupilla. Csupán egy kihelyeződés, kezdeti forma és tükrökép. Semmilyen szimbólum nem tévesztendő össze azzal, amit szimbolizál, noha minden szimbólum részesedik a szimbolizáltból.

Amennyiben „más” szembogarát látjuk, még nem ismerjük önmagunkat; ha „más” pupillát látunk, nem önmagunkat ismerjük. Hasonlóképpen tudatlanok, szellemileg ostobák vagyunk, amikor a társ szembogarában testi „énünket”, romlandó „önmagunkat”, külső, személyes megjelenésünket szemléljük. Az valójában egy *árny*, amelyet sokkal inkább el kellene veszítenünk, a felejtés vizeivel kellene elmosnunk. Hasonmá-

sunk mégis gyakorta vetül a társ irisére és pupillájára. A lényege, spirituális esszenciája, a fej mindig a szembogárba (pupilla) esik. Ez érzékszervi úton is ellenőrizhető.

A szem az emberi test csillaga. A pupilla egy űr, egy nyílás, egy rés, egy kerek és sötét barlang. Csillag ez is, mégpedig a legszebb – metafizikai értelemben. Úgy, ahogyan az észak-amerikai indiánok az égbolt *lyukainak* tekintették a csillagokat, melyeken át a végső, világokon túli fény ragyog. Śaṅkara fekete csillagnak (*kr̥ṣṇa-tārā*) nevezte a pupillát.⁷ És valóban nem más, mint puha fekete csillag.⁸ A mindenség legpuhább dolga; puhább a macskák szőrénél is, akiknek esetében a szembogár sokszor lényük egésze felett uralkodik. A szembogár puhán, metafizikai fényrel ragyogó, fekete csillag – égi pólus.

Mindemellett egy „ellentétes irányú” látás tartozik hozzá, mert a pupilla befelé néz, befelé tágul, amikor önmaga. Lényegét nem hagyja el, nem éri külső fény. Nem lehet betegséget

⁷ Ananda Kentish Coomaraswamy: i. m. 17. o.

⁸ „Little children snuggle under soft black stars / And if you look into their eyes soft black stars / Deliver them from the book and the letter and the word / And let them read the silence bathed in soft black stars”. David Tibet: *Soft Black Stars*. In *CurrentNinetyThree: Soft Black Stars* (CD). London, 1998, Ourobouros Music, 5. dal.

kiolvasni belőle, mint a szivárványhártyából, s nem marad benne semmi „más”. Összehúzódik ugyan, de minden „mást” elnyel, magába fogad és foglal. Kitágul ugyan, de mindig önmagán belül teremt. A sötétben is – ahol gyakran úgy tűnik, hogy nincs semmi. Mindent önmagába emelve tesz, hiszen puha, üres, feketén fénylő. Égi nedvekben úszik, de a szemfehérjével ellentétben nem sír kristályos-sós, vakító-égető könnyeket – fényt sem bocsát ki.⁹

A pupilla lényegszimbólum. Valódi önmagunk szimbóluma. Nem lát „más” pupillákat, „más” személyt a szemben. Amit mégis, szintén önmaga. A társ szembogarában tükröződő alakunk csupán egy tanítvány (*pupil*), egy gyermek, aki még vár egy szellemi mester tekintet általi beavatására.¹⁰ A pupilla Mester, személyfeletti személy a szemben, aki messzemenően el tud gondolni testnél, alaknál, képmásnál, személyiségnél nemesebbet. Mint utaltunk rá, egy „megfordított” látás tartozik hozzá, amely nem módosul (*avṛtti*).

Az ilyen benső értelemben vett pupilla *samādh*hoz vezet. Maggal bíróba és magnélkülibe, tudatműködésekkel járóba és tudatműködésektől mentesbe, nyitott szemmel elértbe és lehunytt szemmel elértbe. Mindkét fajtába, mert látott, látás és látó együttese, tudatos szétválasztatlansága.

⁹ A szemfehérje színének elváltozása sem a pupilla, hanem az iris hatása.

¹⁰ Olykor három formát különböztetnek meg a beavatás tekintetében: szó általi, érintés általi és tekintet általi beavatást. Bizonyos szempontból tényleg a tekintet általi beavatás a legmagasabb rendű. Valójában azonban nem a beavatás három különböző formájáról van szó. Hiszen hirtelensége mellett a beavatás mindig folyamatszerű, melynek során – miként a rítusaiban – mind a három forma jelen van. A tekintet általi beavatást szóbeli tanítások, szavak kísérik vagy előzik meg, és rituális érintések. Hozzá kell tenni, hogy az önmagában elégtelen szavak általi beavatás csend általi beavatást is magában foglal. Az említettek a beavatás fő aspektusai és komponensei, miközben elvi formák és típusok. A gyakorlat mindig komplexebb, túlemelkedik az elméleti formák rendszerén (bár ez utóbbiak fontos dolgokra világítanak rá, amennyiben komoly felvetésekre és szempontokra épülnek).

¹¹ A Nap és a Hold együttes birtoklásának – amit Indiában gyakorta a jobb és bal szemmel jelenítenek meg – Abhinavagupta már hivatkozott művében Agni és Soma, illetve a tűz és a víz egysége felel meg. A teljes kontextust illetően lásd *Tantrāloka* IV. 126c–144.

¹² Idézi Ananda Kentish Coomaraswamy: i. m. 18. o. (Kiemelések tőlem – H. R.)

Az egykori tanítvány ekkor már csak egyetlen pupillát ismer. Mindent, mindig önmagaként. Láthatatlan immár. Ő a mindent látó isteni szem. De ő néz ki a Kedves és minden teremtmény szeméből, mert ilyen módon is egyetlen. Mint a homlokszem, amely nemcsak Kyklópsé, hanem Śiva Napot és Holdat birtokló harmadik szeme.¹¹ Az Úristen nem csupán mindent látó, hanem mindent önmagaként látó szeme.

Mint Eckhart mester mondta: „*A szem, amellyel Istent látom, ugyanaz a szem, amellyel Isten lát bennem: szemem és Isten szeme egy szem és egy látás, egy tudás és egy szeretet.*”¹²

A TOLLASLABDA TITKAI

A hétfő esti társaknak

A titkok eredeti értelemben misztériumok, most azonban némileg megkülönböztetve használom e két szót, mivel a tollaslabda – ahogy ma játszák – modern játék, így hát kevesebb köze van az antik és egyszersmind örökérvényű misztériumokhoz. A *mysterion* különböző származékszavai esetében Györkössy–Kapitánffy–Tegyei ógörög nagyszótára is megjegyzi, hogy beavatással kapcsolatos titokról van szó: a misztérium a beavatottak, a nem mindenki számára hozzáférhető vallási szertartások, szentségek, természetfeletti

és misztikus szemléletmódok titka. Ha megfosztjuk vagy akár csak eltekintünk e karaktereitől, a titok könnyen negatívum lehet: titkolózás, emberi tisztátalanság, tudatlan vagy relatív tudatosság, élvezeti izgalom, színpalak mögöttség, homály. Az ilyen értelemben vett „sötét titkok” az idők előrehaladtával oly gyakorivá lettek a történelem háttérében, mint az egyének életében. Manapság nemcsak az létezik tehát, amit Guénon „a titoktartás gyűlöletének” nevezett, és joggal bírált, hanem negatív titkokra való hajlam is. Helyes, ha teljesen mentesítjük magunkat ettől.

Itt olyan titkokról, végül pedig egyetlen titokról szeretnék szólni, amelyek a lehangoló tornatermi közeg ellenére még kapcsolatban állnak a misztériumokkal, és nem a titkolózás szülte, legfeljebb nehéz beszélni róluk.

Vegyük például az ütőt. Bármennyire divatos, modern eszköz, anynyiban minden tradicionális szerszámmal rokon, hogy felfogható a kéz és a kar természetes meghosszabbításának, s valóban így is funkcionál – eltérően a különféle mechanikus szerkezetektől és minden géptől. Bár jelenlegi alapformája csupán a 17. és a 19. század között alakult ki (inkább utóbb), az a tény, hogy nem pusztán evező- vagy falapátszerű tárgyat használunk,¹³ további fontos konsziderációkra ad okot.

Egy körszerű (ovális), hálós szerkezetű eszközzel ütünk. Húrozása egyfelől az emberi ujjak megsokszorozása. Másfelől a labda gömbszerűségét ellensúlyozó négyzetrács, „a kör négyszögösítése” jegyében áll. Harmadrészt a létesülés

hálóját megtestesítő eszköz, melyet az ütő nyele ural. Technikailag, kalapácsszerűen kell fogni, de sokkal finomabban, és a tenisztől eltérően, alapvetően csuklóból használva. Mindig a tudatában kell lennünk, hogy milyen szögben, mennyire elfordulva tartjuk a kézben.

Ami a labda titkát illeti, könnyen arra a megfontolásra juthatunk, hogy gömbszerű (fél- vagy háromnegyedgömb) fele a földnek, tollrésze pedig az égnek felel meg. És tényleg, a tollas labda egy tollakkal kikönnyített, égivé tett földgolyó. Ezzel játszunk, s ezt játsszuk: légiessé, végül is égivé tesszük a földi *globust*.

Bármennyire fontos és alapvető ez a felfogás, létezik néhány ellentmondó konszideráció. Hogy ne legyünk elfogultak, ne kössük meg magunkat mentálisan, ezeket is tekintetbe kell venni. Általában a labda szimbolikáját illetően máig nem tisztázott – s teljes egyértelműséggel soha nem lesz tisztázható –, hogy a gömb alakú

¹³ A mai tollaslabda kialakulásának történetét számos homály fedi. Az egyik elődnek tekinthető *battledore*-t és a *jeu de volant*-t mindenesetre még ilyen ütőkkel játszották. Egy másik előd, az indiai *poona* esetében az ütők részben már húrozottak lehettek, de ez bizonytalan.

(gömbszerű) tárgy a földi golyóbis, vagy „a tökéletesség és az univerzum”¹⁴ szimbóluma-e.

Drössler szerint a közép-amerikai labdajátékok esetében a labda nemcsak a Föld, hanem „a Nap vagy más égitest szimbóluma” volt.¹⁵ A szerző kozmikus szintre ereszkedik a világmindenségként való felfogáshoz képest, de fölé emelkedik annak, ami csupán a Földdel azonosítja a labdát. Mégis kevésbé veszi észre, hogy a kozmikus és a kozmoszfeletti, a planetáris és a transzcendens – a tisztán metafizikai – témáját is érinti. Mindazonáltal megállapítja: a fennmaradt közép-amerikai labdajátékpályák tanúsága szerint „a labdát a keskenyebb oldalon lévő mélyedésbe kellett gurítani”.¹⁶ A pályák oldalfalai később függőlegesek, amelyekhez „két gyűrűt rögzítettek. Ez a két gyűrű jelképezi a horizont nyílásait (...). Ha sikerült a labdát a hosszanti és keresztvonalakon, vagyis a Nappal és az Éjszaka képzelt határán keresztül a körgyűrűkön átdobni, ezzel – mágikus módon – megkönnyítették az égitesteknek a horizont nyílásain való átjutást.”¹⁷

Ekként a labda nem „a tökéletesség és az univerzum” szimbóluma, ahogy fentebb idéztük, hanem csupán kozmikus jelkép, a Föld vagy a Nap égitesté, melyet azonban *játék révén* egyfajta metafizikai tökéletességbe emeltek.¹⁸ A tökéletességet itt a lyuk, később pedig a két gyűrű képviselte.¹⁹

Az is ellentmond a labda abszolút teljességként való értelmezésének, hogy a közép-amerikai indiánok az ülepükkel is ütötték,²⁰ más kultúrákban pedig lábbal és faütőkkel. E gondolatmenethez tartozik még lecsapásának gyakran fontos szerepe.

Mindenesetre – a több tekintetben titáni mozzanatok dacára – olykor tollal könnyítették meg, tették teljessé a labdát vagy azt, ami helyettesítette.²¹ Akárhogy változzanak az átélései, az eszközök és a szabályok, a lényeg, hogy máig a levegőben – lényegében az égben – kell tartani. Akinél a földre esik, az hibázik, veszít, ha átmenetileg is. Átmenetileg, hiszen az isteni játékban (*lilā*) alig van versenyszellem, nincs pusztán egyéni győzelem és végérvényes vereség.

Figyelembe véve a labda szimbolikájával kapcsolatban említetteket, valamint az ütőről mondottakat, a tollaslabda az egyik leginkább légies játék. Mindeközben erőt és energiát reprezentál, különösen szélmentes teremben játszva. Ami viszont végső titkát illeti, az túlmege az ütő és a labda rejtélyein: az éggel kapcsolat (akkor is, ha nem szabadtéren játsszák). A labdának számos labdajátékban nem szabad leesnie, ám a tollaslabda esetében kifejezetten koncentrálni kell az égre, sokkal jobban, mint a kosárlabdában.

¹⁴ Kemény Katalin: *Labdajáték. Misztérium hét színben*. Budapest, 1988, Magvető, fülszöveg.

¹⁵ Rudolf Drössler: *Amikor a csillagok istenek voltak*. Budapest, 1986, Kossuth /Univerzum Könyvtár/ 9. o. Sipos Attila ford.

¹⁶ Uo. (Kiemelés tőlem – H. R.) E ponton emlékezzünk meg a rómaiak *paganica* és a kínaiak *chuiwan* játékaról. Néhány hasonló egyiptomi, görög és kelta ütőjáték esetében a lyuk szerepe nem bizonyos.

¹⁷ Uo. (Kiemelés tőlem – H. R.)

¹⁸ „Élő és élettelen, ég és föld éles kettéválasztása ismeretlen volt számukra. Ami a földön megtalálható volt, azt az égen is megtalálni vélték, és ami az égen történt, megpróbálták utánozni a földön. Istenségek égen és földön egyaránt éltek.” Uo. 10. o.

¹⁹ Közép-Amerikában az előbbi a 7–8. századi, az utóbbi a 11–13. századi labdajátékpályák tanúsítják. Az első típus a golf, a második a kosárlabda *alapelveivel* is összefügg. (Érdekes, hogy a kosárlabda esetében később szintén megjelent a háló.) A golf tekintetében nem beszélhetünk közép-amerikai eredetről vagy átvételről. Az univerzális ideák, amilyen a lyuk és a háló, helytől és időtől függetlenül, bárhol és bármikor megjelenhetnek, egyértelmű kronológiai és lokális leszármazás nélkül.

²⁰ Rudolf Drössler: i. m. 10. o.

²¹ A kínai *ti jian zi* és a láblabda más, régi változatainak eseteiben „tollakkal ellátott összeragadt dolgot” használtak labdaként.

Alulról történő adogatással kezdjük, hogy a levegőben tartsuk, gyakran magasan a fej fölött megütve, ami kitűnő alkalmat szolgáltat az égre történő összpontosításra. El kell viszont osztatni egy viszonylag gyakori félreértést: nem a külső égre való koncentrációról van szó – akkor sem, ha strandon, pályavonalak nélkül játszunk. A látható ég csupán segítség a megfelelő tudatossághoz. Teremben tollasozva sem a háló fölötti, „plafonkoncentráció” a döntő. A felfelé figyelés – a labda és a tollas labda misztériumai-val, valamint az ütő titokzatosságával együtt²² – csak segítség, hogy egy nagyobb titok, nagyobb misztérium ismerői lehessünk.

Nemcsak a külső égre, felfelé összpontosítunk, hanem azokat felölelve befelé is. Hogy úgy mondjuk, itt „az ég szellemének” jelenlétéről van szó. Az ég tudata akkor is velünk marad, amikor a labda leesik, adogatunk, számolunk, és a szabályokat betartjuk. A pályavonalak és az ellenfél azon belüli mozgásának tudatosításakor is. Ilyenkor szintén magunkban őrizzük az eget, fejben, pontosabban a fejet is felölelő szellemi szívben tartva.

Śrī Ramaṇa Maharṣi szerint a fizikai ég az elme egén belül jelenik meg, és az elme egén túl létezik a szellem ege, amely minden körülmények közepette velünk van.²³ E szellem-ég – más szavakkal: önvaló, lét, szellemi szív, szemek szemé – *önmagán belül tartalmazza, látja és tárja fel a ragyogó fizikai égboltot.*²⁴

Nemcsak az ég bizonyos pontjaira összpontosítunk, ahol a labda éppen tartózkodik, hanem *a bensővé tett ég egészére*, amelyben vál-

tozó felhők módjára a játékhelyzetek sokasága megjelenik: taktika, győzelem és vereség, jó és rossz, tiszta és tisztátalan, erény és erénytelenység. A pálya egésze – beleértve az ellenfél által üresen hagyott helyek látását, ahova ütnünk kell. Ügyesség és ügyetlenség ugyancsak *e saját magammá tett ég terén belül* jelenik meg. Ez a nem-szűnő, ilyen értelemben vett égre történő koncentráció a tollaslabda legfőbb titka. Az én titkom a tollaslabdázással kapcsolatban.

Mindig annak következtében hibázok, amikor az ilyen értelemben vett ég tudata kiesik a fejből és a szívből; amikor valami más – akár a legjobb technikai és taktikai ötlet – a teljesség közvetlen tudata nélkül jut eszembe. A szépség és a siker egyetlen formája sem tud oly boldoggá tenni, mint az ég e tudati átélése. Amikor úgy vannak tudatomban, hogy az ég valóságáról nem feledkezek meg, semmi baj nincsen. Mikor viszont elfelejtem a szellem egét, az arra való összpontosítást, semmit nem érnek, sőt, bajt hoznak bajra. Ilyenkor egész életemben csak bajt okozott a labda vagy a játék szépségének látása is, és minden más szépségé. Hiába mozogok energikusan, mindig visszasielve pályarészem középpontjába, ég-tudat nélkül az egész semmit nem ér.

Ez az ég mindig változatlan, kék – vagyis teljes. Akkor is, ha felhők, a játék apró-cseprő vagy éppen súlyos problémái, megoldásai és veszteségei eltakarják. Amikor veszítek, akkor is a fejemben-szívemben lehet az ég tudata. Ezért mosolygok még ilyenkor is. Nem a nappali égen látható Hold²⁵ vagy az éjszakai égen látható

²² Továbbá a labdajátékok azon „alapmisztériumával” együtt, hogy a labda onnan ide és innen oda pattog, a társbirtokló jelentőségét és méltóságát adományozva az ellenfélnek.

²³ Arthur Osborne fordítása nyomán. Ramaṇa Maharṣi: *Atma-vidya. Self-knowledge* 6(6–7). In *The collected works of Ramaṇa Maharṣi*. London, 1959, Rider, 90. o.

²⁴ Osborne fordítása K. Swaminathan által pontosítva. Ramaṇa Maharṣi: *Ön-ismeret. Átma-vidjá* 5. Malik Tóth István ford. In *Srī Ramaṇa Maharṣi összes művei*. Budapest, 2006, Filosz /Arunácsala Könyvek/, 168. o.

²⁵ A Hold a nappali égen az *advaita vedānta* metaforája és a tudaton belüli elméműködésre utal.

csillagok világítják meg az eget, hanem a tudatosság. A tudat teljessége az, ami egyszerű. És az ég egyetlen részlete, darabja sem elégítheti ki a tudatot – azt, ami maga az ég.

Az ég természetében való tartózkodás a tudat teljességében való létezést jelent. A tollaslabda legfőbb titka az életben is folytatódhat. „Bennünk tágas teresség van: ez az ég. Gondolataink és érzelmeink olyanok, mint a felhők: mind egy, hogy bárányfelhők vagy sötétlő viharfellegek, mindenképpen elhomályosítják az eget. A Nap képviseli a tudatosság fényét és melegét. Ezzel a tudatossággyakorlattal [az ég és a Nap bensővé tett tudatosításával] eloszlatjuk a gondolatok, érzelmek, érzetek és emlékek felhőit, mindent, amiből összeállhat a külső és a belső »fontos ember«. Újra hangsúlyozzuk, hogy a lecsupaszított figyelem [az égre történő összpontosítás] módszerével oszlatjuk el a felhőket. Lecsupaszított figyelemmel tekintünk a gondolatokra, érzésekre, érzetekre, emlékekre, és lecsupaszított figyelemmel tekintünk arra is, aki a megfigyelést végzi. Csak a tiszta ég marad. Belső égboltunk akadálytalanul tiszta fénye most megmutatható, mert a felhők elillantak: a gondolatok a gondolkodóval együtt elszlottak. Vannak, akik túl sokat foglalkoznak a belső felhőkkel, vagy aggódnak, hogy a felhők visszatérnek. Problémát jelent nekik, hogy mit tegyenek velük, amikor megjelennek, mégis, amikor eltűnnek, máris hiányolják őket! Így sosem képesek megbecsülni a tiszta eget.”²⁶

Ahogy az ég elválaszthatatlanul összefügg a tudat teljességével – az ég természetében való tartózkodás a tudat természetében való tartózkodással²⁷ –, úgy a (nem pusztán fizikai értelemben vett) tér témája is az éghez tartozik. „Ha

a tudat természetében tartózkodunk, összevegyülve a térrel, ahelyett, hogy a térben felmerülő jelenségekkel azonosulnánk, annak hatása van az életünkre. Nincs semmi oltalmazni való, nincs védeni való »én«, mivel a saját természetünk teres, és alkalmazkodni tud mindenhez. Az ürességnek nincs szüksége védelemre. A tér nem rongálódik meg. Nincs senki, aki bármit is tehetne vele. (...) A tér az, ami igazából vagyunk.”²⁸ „Ahelyett, hogy figyelmünket csupán a tér tárgyain tartanánk, igyekezzünk egész nap a térre figyelni, melyben a tárgyak megjelen-

²⁶ Tenzin Wangyal: *A fényességes tudat felébresztése. Tibeti meditáció a belső béke és öröm elérésére*. Budapest, 2013, Bioenergetic, 112–113. o. Jakab Katalin ford.

²⁷ Ez az ég természeteként és a tudat természeteként való létet is jelenti.

²⁸ Tenzin Wangyal: *Gyógyítás formával, energiával és fénnel. Az öt elem a tibeti sámánizmusban, tantrában és dzogcsenben*. Budapest, 2007, Bioenergetic, 168–169. o. Jakab Katalin ford.

nek. Arra a térre, amelyben a gondolatok feljönnek, a térre, melyben a szobád bútorai vannak, a térre, melyben kék az ég. Egész nap a térben élünk, a térben alszunk, s az álmok a térben jelennek meg. A térrel való tudatos kapcsolat nélkül elveszünk.”²⁹

Az ég, a tudat és a tér szellemi látását az emberiség nagy tradíciói közül leginkább talán Tibetben dolgozták ki: a bön és a buddhizmus magasabb útjai.³⁰ Az ég tudatosításához a nyitottság, a fény és a melegség kapcsolódnak. Ám ez utóbbi tárgyalása már szétfeszítené a jelen téma határait.³¹

Egyelőre maradjunk abban, hogy „az ég hosszas nézése nyitottá és szabaddá tesz. (...) Kapcsolódjunk a terességhez, és legyünk olyanok, mint a nyitott égbolt”.³² Nem egyetlen hagyomány tanítása, hogy „A nyitott, tiszta, világos, teres ég a létünk, lényünk metaforája”.³³

A HÓ SZIMBÓLUMA

Thorbinak, Észak szerelmesének

Közhely, hogy a hó a tisztaság szimbóluma, mégis igaz. Ugyanakkor nem csupán az erkölcsi tisztaságé.

A hó Észak fénye. Fényt ad éjjel, akkor is, amikor nem süt a Nap, sőt a Hold se. Bizonyos értelemben meleget és friss illatot áraszt. Puhán borul a tájra, elveszi a dolgok felesleges éleit, miközben – megfagyva – nem nélkülözi a határozottságot. Nem fizikai, szinte földöntúli fényt sugároz. Elnyeli az autók és a város zaját,³⁴ bensőséges kapcsolatban áll a csenddel. Nem egyszerűen lepel, fehér takaró vagy ruha. A hó nem lunáris jelkép. Nem csak a morális tisztaság³⁵ szimbóluma, mert napszerű. A hó rejtetten – nem tolakodó, harsány és látványos módon – szoláris valóság.

Ez jól megmutatkozik a hópolyhek sugaras, kristályos szerkezetében. Metafizikai szempontból mindig vitatható lesz, hogy „az egész rézszekből áll”, így hát az is, hogy a hó és a hópely teljesen azonos létezők volnának. Összetartozásuk azonban vitathatatlan. A hó hasonlóan napszerű, mint minden egyes hópely. Ráadásul egy – egyszerre szubtilis és tényleges – poláris szolaritás szimbóluma. Említettem, hogy a fényen, a sajátos melegségen, illaton és puhaságon kívül szoros kapcsolatban áll a csenddel. Természetfeletti szolaritást képvisel.

²⁹ Uo. 170. o.

³⁰ A hindú ágamikus śaivismus nem-dualista irányvonalaival számára szintén jól ismertek voltak.

³¹ Lásd például a már idézett rinpochét. Tenzin Wangyal: *A szakrális test felébresztése. A légzés és mozgás tibeti jógája*. Budapest, 2011, Bioenergetic, 15. és 52–53. o.

³² Uő: *A gyógyulás valódi forrása*. Budapest, 2016, Filosz, 31. és 155. o. Jakab Katalin ford.

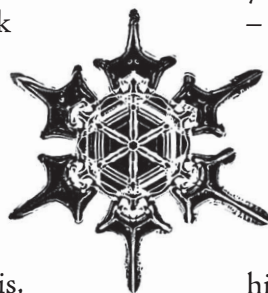
³³ Uő: *A fényességes tudat felébresztése*. Id. kiad. 56. o.

³⁴ A piszkos hó a világ legszomorúbb látványai közé tartozik. Ám az ilyen nemcsak hó, hanem hó és valami más. A hó mint hó – magában véve – mindig tiszta.

³⁵ Az utóbbi évtizedekben néhány indológus komoly erőfeszítéseket tett, hogy kimutassa: a tisztaság eredetileg nem erkölcsi, hanem metafizikai szintű eszme volt. Számos indiai vallási jelenséget és felfogást bemutattak, melyek szerint a végső tisztaság gátja a tisztaság és a tisztátalanság kettősségében való túlzott gondolkodás. Ebből nem következett a társadalmi és morális törvények teljes tagadása és hatályon kívül helyezése. Ez a magasabb tisztaságfelfogás jócskán próbára tette a törekvőket, de legalább mentessé a farizeizmus minden formájától. Lásd például Alexis Sanderson: *Purity and Power among the Brāhmins of Kashmir*. In M. Carrithers – S. Collins – S. Lukes (szerk.): *The Category of the Person. Anthropology, Philosophy, History*. Cambridge, 1985, Cambridge University Press, 190–216. o. Judit Törzsök: *Nondualism in Early Śākta Tantras. Transgressive Rites and Their Ontological Justification in Historical Perspective*. *Journal of Indian Philosophy* (Springer International) 42. évf. (2014) 195–223. o. Raffaele Torella: *Purity and Impurity in Nondualistic Śaiva Tantrism*. *Studia Religiosa* (Krakkó) 48. évf. (2015) 2. sz. 101–115. o.

Több kutató szerint nincs két tökéletesen azonos hópehely. E nézet egyik fő népszerűsítője Wilson A. Bentley volt, aki a tizenkilencedik század vége felé az elsők között fényképezett hópehelyeket (ötezernél is többet). A mikroszkopikus fényképezés előrehaladása, a hópehelyek mesterséges előállítására, a modern tudomány kibontakozása következtében egyre nagyobb számban dokumentáltak *nem* sugaras, *nem* mandala- és napszerű hókristályokat.³⁶ Minden egyes hópehely különbözőségének a tézise – a hasonló alapstruktúrák mellett – azonban a mai napig nem dőlt meg. Ebben az álláspontban az isteni jelenlét intenzív megtapasztalhatósága a döntő: Isten nem hagyja magára a világot, nem pusztán távoli, máig teremt; a múltékony hópehelyek különbözőségében is megmutatkozik világra fordított energiája, gondoskodása és jelenléte.³⁷

A hó kapcsán nem feledkezhetünk meg a vízről. Nem a pozitívista, modern tudományos szemlélet okán,³⁸ hanem inkább a tradicionális, szakrális tudományok tisztelete miatt. A 4+1 hagyományos elem közül a víz az az alapelem, amely a leginkább kapcsolatos a megismeréssel. Míg a tűz a megkülönböztető megismeréssel, addig a víz a mindent beteljesítő megismeréssel függ össze.³⁹ A víz mindennek alakját felveszi,

mindennel azonosul. Emoto Masaru pontosan ezért beszélhetett „*a víz rejtett bölcsességéről*” és – némileg szerencsétlen kifejezéssel – „*a víz információátárolásra alkalmas képességéről*” a huszadik század végén is. A víz mindig összefüggésben állt a megismeréssel, a tudással, a teljes bölcsességgel, amint azt *A teremtés* könyvének elején láthatjuk.

Ugyanekkor a víz elfolyik, szétterül, minden negatívum alakját is felveszi. Egykor megkülönböztettek alsó és felső vizeket. A tradicionális elemtan jól ismerte a 4+1 alapelem negatív, megkötő, antimetafizikai sajátosságait. E ponton tárolhat fel a hó döntő szimbolikus jelentősége: kristályossá változott víz, amely nem folyik szét – de nem is csak megfagyott, metsző jég.

Hagyományos bölcséleti megfontolásokból gyakran elválasztották az elemek természeti, kozmológiai világát a természetfeletti, transzcendens valóságtól. Viszonylag ritka – a bön hagyományra, némely hindú *tantrára* és a nyugati hermetika-alkímiára jellemző – azon elgondolás, amely nem-kettős módon összekapcsolta az elemtant a metafizikával, a kozmológiát a transzcendenciával. De csupán viszonylag ritka. Az alapelemek kétarcúságának tradicionális tudásában ez nem doktrinális módon is végbement. A tűz és a jég

³⁶ A hópehelyek – Nakaya Ukichirō által elindított – mesterséges előállítása következtében egyre nagyobb számban regisztráltak *nem* napszerű pelyheket. Mindazonáltal ezek is kristályos szerkezetűek, a kristályos formákat pedig hagyományosan összefüggésbe hozták a Nappal.

³⁷ A teremtett világban *sehol* sincs két *teljesen* egyforma létező. Ha léteznének ilyenek, azok azonosak volnának – nem kettő, hanem egy. A létezők különbözőségének tradicionális igazsága valamilyen okból jobban érzékelhető a múltékony formák esetében. Sőt, az ilyenek strukturáltsága – paradox módon – gyakran alkalmasabbá teszi az embert az isteni jelenlét tudatosítására.

³⁸ Ennek első képviselői a hópehelyek tekintetében René Descartes, Erasmus Bartholin és Giovanni Domenico Cassini voltak.

³⁹ A buddhizmussal összefonódott bön hagyomány szerint – a fentiek mellett – a föld elem a tükröződő bölcsességgel, a levegő a kiegyensúlyozó bölcsességgel, az éter vagy tér elem pedig az üresség bölcsességével függ össze. Vö. Tenzin Wangyal: *A gyógyulás valódi forrása*. Id. kiad. 3. táblázat (151. o.)

„harca” a skandináv mitológiában nem feltétlenül két totálisan eltérő elemet jelent. A harc hagyományosan szimbolikus fogalom, szélsőségesen eltérő dolgok összetartozását is jelölte.

Emoto Masaru nemrég felfedezése mindenestre elvezethet bennünket – a negatív, elfolyó, szétterülő víz valóságától – ahhoz a felismeréshez, hogy az ember transzformatív, átalakító erővel bír: tudatossága a molekuláris szerkezetig hatoló változásokat képes előidézni. Amikor emelkedett tudatosság és szándék irányult a vízre a japán professzor kísérletei során, a jégkristályok mikroszkopikus felvételein a hópolyhekéhez hasonló formák jelentek meg. Autonóm jószándék esetében a vízmolekulák hasonlóvá lettek a legszebb struktúrájú hópolyhekhez.⁴⁰

Ahogy a tradicionális tudományok jól ismerték az alapelemek kettős – pozitív és negatív – aspektusát, ugyanúgy a kristályosodási folyamatát is. A modern tudomány születése előtt a kristályosodás nem volt teljesen egyértelműen nagyra értékelt. A jegesedés a víz halála is. Pozitív annyiban, amennyiben a víz negatív – szétterülő, elfolyó – sajátosságainak halálát jelenti, de negatív, amennyiben a pozitívumainak vet véget.

A tizenhetedik századi filozófusoktól eltérően Dante még birtokában volt a szimbolikus látásmódnak, a jelenségek szellemi látásának és bizonyos tradicionális tudományoknak. Ennek megfelelően ismerte a kristályosodás és ellentéte, a feloldódás két-két arcát. Negatív és pozitív értelemben egyaránt írt a hóról.

Előbb lássuk azokat a példákat, ahol inkább a negatív arculatát szemlélte: a kristályosodás ellentétét képező feloldódást. „(..) örökké esik az átkos, hideg jegeseső. Zord jég, piszkos víz és hópolyhek hullnak a sötét levegőben; bűzőssé válik a föld, hogyha leesnek rá.”⁴¹

De tudatában volt a kristályosodás negatívumainak is, ezért *Divina Commediájában* visszavisszatér a havat feloldó Nap pozitívuma: „Most, mint ahogy a napsugár özöne lemezteleníti a hótól a földet, és a föld elveszti korábbi színét és fagyosságát, most, hogy már semmi tévedés nem köti lelkedet, olyan éltetően ragyogjon fel neked a felismerés fénye, hogy látásán megrendül szíved mélyéig.”⁴²

Dante szerint a Purgatórium ötödik körénél nem ér magasabbra a hó hatalma, szimbolizmusának ereje: „Mert hó se hull, se jég, se semmi zápor, / se dér, se harmat föntebb e vidéken”.⁴³

Ennek ellenére a hit szimbólumaként szerepelteti a havat a földi Paradicsomba való átkelésé-

⁴⁰ Emoto „zenét hallgattatott” egy-egy pohár vízzel, papírdarabokra írt szavakat ragasztott a pohárra (arccal a víz felé) és így tovább. Lefagyasztotta és lefényképezte a vízmolekulákat a kísérletek előtt és után. A molekulák szerkezete hatalmas eltéréseket mutatott. Valószínűleg annak megfelelően változtak, ahogy az adott zenéhez és szavakhoz ő viszonyult. Sajnos nincs tudásunk arról, végzett-e olyan kísérleteket, amikor egy zenéhez vagy egy fogalomhoz való viszonya megváltozott. A jégkristályok szerkezete minden bizonnyal nem önmagában a zene és a szavak miatt változik, hanem a kísérletet végző személy adott zenéhez és szavakhoz való viszonya szerint is. A gondolat befolyásolja a víz molekuláris struktúráját – ez Emoto legnagyobb felismerése. Ennek logikus velejárója, hogy nemcsak a gondolat, hanem az adott gondolathoz való viszony is módosíthatja.

⁴¹ *Pokol* VI. (10–12.) Cs. Papp József ford. A hó negatív értelmét illetően lásd még *Pokol* XIV. 28–30. és XV. 9. Valamint uo. XXIV. 1–9.

⁴² *Paradicsom* II. 106–111. Szabadi Sándor ford. Ugyanezen értelemben lásd *Purgatórium* XXX. 85–93. Valamint *Paradicsom* XXXIII. 58–64.

⁴³ *Purgatórium* XXI. 46–47. Babits Mihály ford. A motívum, hogy a hó szimbolikus hatalmának határa van, visszautal a *Paradicsom* XXXI. énekének 13–15. verssoraiban is.

sekor: „Három hölgy [Szeretet–Remény–Hit] jött és lábát táncra nyújtá / a jobb kerék felől: piros a szélső, / hogy azt hinnéd, valaki lángra gyújtá; / smaragdból látszott lenni a középső, / smaragdból csontja, smaragdszín a vére, / frissen esett hónap látszott a végső.”⁴⁴

A hó később nemcsak a hit, hanem a Paradicsom „Kristályegének” szimbólumaként is megjelenik, ekképpen: „Mint megfagyott gőz, mely a földi körbe / száll, s légkörünkön áthat, ha az égen / a csillag-Bak szarvát a Napba döfte: / úgy láttam fényes díszeket a légben / és diadalmas pelyheket havazni, / akik sűrűen gyűltek ott élésem. / Szemem követte néhány száz arasznyi / téren át, de az égi messzeségbe / nem tudott velük végtelen utazni. / S Hölgyem, ki látott figyelemben égve / nézni föl rájuk: »Lefelé nézz!» – szóla – / »hogy lásd, mekkorát fordultál az égbe!»”⁴⁵

Ahol váratlan időpontban hó esett, nem ritkán templomokat emeltek. Ilyen a római Santa Maria Maggiore-bazilika esete. Ekkor isteni revelációként, Isten megnyilatkozásaként, teofániaként tekintettek a hóra. Nem szükséges azonban augusztusi hóesésre várni. Bármikor tudatosíthatjuk: Isten nyilatkoztatja meg magát a hóban – benne és vele – tiszta fehérség, napszerű hópelyhek formájában.

Tudományos megközelítésben a hópelyhely „egy felhőkben szálló porszemmel kezdődik (pontosabban a tizedmikron nagyságú, pornál több nagyságrenddel kisebb méretű, finom eloszlású aeroszol részecskével), amelyre ráakódik a levegőben található vízpára”. E folyamat a hideg levegőben kifagyva hatszögletű kristályalakzatokat hoz létre.

⁴⁴ Purgatórium XXIX. 121–126. Babits Mihály ford.

⁴⁵ Paradicsom XXVII. 67–78. Babits Mihály ford. Szabadi Sándor prózafordításában: „Mint mikor légkörünk a megfagyott ködöt szállingó hópelyhekben szitálja ránk abban az évszakban, amikor az égi Bak a szarvával a napba szúr, így láttam én az egész égi étert diadalmas lelkek felfelé szálló hópelyheitől csillogni – azoktól, akik egy ideig velünk voltak. Szemmel követtem alakjukat egészen addig, míg végül már túl nagy távolságra tűntek tőlem, s ezen már látásom nem tudott áttörni. Ūrnöm pedig, aki észrevette, hogy már belefáradtam a felfelé bámulásba, így szólt hozzám: »Lefelé tekints, hogy meglásd, milyen messzire jutottál már!»”

A modern tudományágak mindazonáltal semmit nem tudnak arról, mit is szimbolizál a porszem: hogy valóságosan Istenre mutat, ha tovább is osztják.

Nincs közös lényeg nélküli, teljesen áthidalhatatlan különbség a sivatag homokszemei és a hópelyhek között, ahogy Dél és Észak között sem. A sivatagi homokszemek és az északi hópelyhek egyaránt a *nucleus* felé mutatnak. A mag, minden továbbosztás ellenére, ám az által is igazolva, magában foglalja a végtelent.

A hópelyhelyben eggyé válik a Nap, az ég és a víz. A folyékony és a kristály. A hó egyesíti magában a vizet és a tüzet, az életet és a halált, a csendet és a fényt, a végtelent és a *nucleust*. A tüzet és a jeget, a feloldást és a kristályosodást. A *solve et coagulat*, a *laya*–*kriyát*, a létezés két leglényegesebb, teljesen eltérő, de egységükben az abszolútumhoz tartozó mozdulatát.

Némán, szabadon a beszédől, kristályként kellene meghalnunk. De jégrobaj nélkül, mentesen a világ atomi fájdalomtól, úgy felolvadva és éggé válva, mint egy hópelyhely: magunkba olvasztva minden bonyolultnak látszó struktúrát, mindent, ami hozzánk tartozik – jeget, vizet, párást; semmilyen kapcsolatot nem hagyva magunk mögött. Úgy olvasztani magunkba mindent, porszem mivoltunkat is, ahogy Nap a sugarait, sugarai pedig az általuk megvilágított világot. Ahogy a hópelyhely esetében magába olvadnak a tagjai, és ahogy megmutatkozása alig különbözik az eltűnésétől.

A hópelyhely nem azért tűnik el, mert kicsiny – hiszen egy gyönyörű Nap. Hanem, mert a ki-

csinnyé lenni tudás szimbóluma. Mintegy megvalósítja a kicsinységet is, a csendes elmúlást, üvöltés és bánat nélkül. Képes a „szépség kicsiny csodája”, „jég-virág” lenni – ahogy Bentley látta.

De sem ő, sem a modern tudományok nem ismerték meg a hó legmélyebb titkát, a „fényes díszeket a légben”, a „diadalmas pelyheket”, a „diadalmas lelkek felfelé szálló hópelyheit”. Azt, hogy amint a maga napszerűségében megjelenik, ugyanúgy olvad fel.

Isten tenyerében teljesen Istenné válni – ez a hópely legmélyebb titka. Becsüld hát, ami méltóságot felmutatva kicsiny és „semmi”!

A MACSKA MINT SZIMBÓLUM

*Cirminek,
aki megbocsátja, ha lelepleztem*

Utaltunk már arra, hogy a titkok spektruma az egyéni tisztátalanságoktól egészen a beavatási titkokig terjed. A következő típusokat különböztethetjük meg: negatív emberi titok, titkolózás; megfejtető rejtély (enigma); általános titok, titokzatosság; beavatási titok (misztérium).⁴⁶ A misztériumok többek megfejtető rejtélyeknél. A csupán részben feltárható, általánosan érzékelhető titkoknál is. Alapvetően nem a titkolózással kapcsolatosak, hiszen ha most elkezdénénk beavatási nagyságrendű titkokról beszélni, azok továbbra is megőriznék a saját természetüket, mindenféle direkt homályosság nélkül. A misztériumok annak számára tárulhatnak fel, aki képes egy képlet, egy kód, egy rejtély ismeretlenségén és

az általános titokzatosságon túl megérteni és tapasztalni a teljesen soha ki nem fejezhető, titokteljes valóságokat.

Mi a helyzet a szimbólumokkal? Milyen a viszonyuk a misztériumokhoz? A szimbólum egyszerre áll szoros kapcsolatban a misztériummal és különbözik attól. Ha tradicionális szimbólumról van szó, a kapcsolat szorosabb, ám az ilyen esetekben is megállapítható egy árnyalatnyi különbség. A szimbólum dologibb valóság, mint a misztérium. Az utóbbi teljesebb és állápotosabb.

Mi köti össze mégis a szimbólumokat a misztériumokkal? Minden, ami a misztérium elnevezést megérdemli, túl van azon, hogy „dolog” legyen. Állapot tartozik hozzá, a szokásosaknál jóval teljesebb valóság, amely egyszersmind magasabb önállapot. Bizonyos tekintetben a tradicionális jelképek is ilyenek vagy efelé vezetnek. Nem tudatunktól független valóságok. Nemcsak külső dolgok, hanem értelmezésük és rituális használatuk révén bensővé, sajátjává válnak. Kiemelkednek és kiemelnek a dologi és pusztán objektív valóságból.⁴⁷ E kiemelkedés a misztériumokban teljesebbé válik.

Ha el kell a kettőt választani egymástól, a macska inkább szimbólum, mint misztérium. De a misztériumok valósága felé mutat.

Közismert, hogy a macskák kultiválása visszavezethető Bastt(et) istennő egyiptomi kultuszára. Az időszámításunk előtti harmadik évezredben még oroszlán alakjában tisztelték, majd kétezer esztendővel később már macska formájában (a Bastt rontott nyelvi változatával, Bastetként). A harcok oroszlánistenségéből vé-

⁴⁶ 2013-ban tartottam egy előadásorozatot a „sötét misztériumokról”. Ezek a beavatási titok egy szűkebb, speciális altípusát képezik. A következőkről volt szó: éjszaka, feketeség, sátán, semmi, medúzafő, szolidifikáció, káosz, tudatlanság stb. Kapcsolódnak a negatív értelemben vett egyéni titkolózáshoz is, de csupán részben.

⁴⁷ Bővebben lásd Horváth Róbert: A szimbolikus látásmód szerepe a metafizikai megvalósítás útján. *A Tradíció ösvényei. Előadások és tanulmányok a világvallások szellemi hagyományai kapcsán* (Budapest) 2. sz. (2012) 24. o.

delmező macskaistenség lett. Lunáris istennő a szoláris Basttból. Bastet már a termékenység, a vigadozás, a mámor és a szerelem istennője. Hérodotos még látta, és ilyennek látta vallási kultuszát Bubastisban.⁴⁸

Nem hiszem, hogy egyértelműen leromlás történt volna. A macska később is a napszerű fáraók védelmezője. Olykor Ré szemének megtestesülése. Életélvező voltával úgyszintén a szolaritáshoz kapcsolódott. Bastet összefüggése az illatokkal és az illatszerez edénnyel (*alabastron*) sem szükségszerűen lunáris tényező, mivel az illat a napistenség hatalma, energiá-

ja, kisugárzása. Az oroszlászerűség elhagyása nem is a vadmacskák időközbeni domesztikálásának jele.⁴⁹ Lehetséges, hogy a Nap és a Hold kettősségénél mélyebb valóságra irányuló figyelem állt az említett folyamat háttérében.

Akármi is történt Egyiptomban, a macska mint szimbólum máig felmutatja ezt a szolaritás és lunaritás kettősségénél több szempontból mélyebb valóságot. Egyes vonásaiban nap- és oroszlászerű, másokban viszont holdszerű és nőies. Egyszerre ragadozó és békés, vadállat és háziállat, harcias vadász és meditatív lény. Hérodotos külön kiemelte a Bubastis és Artemis közötti összefüggést.⁵⁰ Mint tudjuk, Artemis nem egyszerűen Hold vagy nő, hanem Apollón ikertestvére.

Merő termékenység- vagy szerelemszimbólumnak tekinteni a macskákat ugyancsak vakságra vallana. A cicák nemesek, született arisztokraták, sőt, urak (aminek értelméről mindig megfelelnek, ha nemesekről még olykor szó esik). Arisztokratikusságuk akkor is fennáll, ha nőstények vagy „*notórius csavargók*”.⁵¹ Olyanok, mintha ékszereket viselnének, sőt maguk is ékkő lennének.⁵²

⁴⁸ Hérodotos: *Historiai* II. 59. A macskák kapcsán lásd még uo. II. 66–67.

⁴⁹ A háziállatok vadállatokból történő származása számunkra nem kellőképpen bizonyított tény. Egy megszelídített vadmacska még nem házimacska; egy oroszlánról nem is beszélve, akiből soha nem lesz házioroszlán. A domesztikáció elméletének legnagyobb problémája hasonló, mint a biológiai evolúcióé: komoly hiátusok mutatkoznak az egymásra hasonlító fajok között. Meglehet, Isten külön fajokként teremtette a háziállatokat, a hasonlóságok pedig szimbolikus értékűek.

⁵⁰ Hérodotos: i. m. II. 59(2–3).

⁵¹ Géczy Zoltán: *Macskakönyv. Amit a cicákról tudni érdemes*. Kisújszállás, 2007, Pannon-Literatúra /Szalay Könyvek/, 19. o.

⁵² Vö. „*The lovely stars, jewelily nobles*” és „*Lovely and noble, jewelily lords*”. David Tibet: Steven and I in the Field of Stars. In uő: *Sing Omega*. H. n., 2017, The Spheres, 390–391. o.

Nevetséges pusztán az öröm és az életélvezet jelképeinek tekinteni őket. A macskák az autonómia, a szuverenitás szimbólumai. Az autonómia és a szuverenitás, politikai vonatkozásaikon túl, az általában vett nemesség megértésének kulcsai. Ezekből következik a tényleges fensőbb-ség (szupremácia) is. Nem merő önállósodást – ellentmondást és rivalizálást –, nem egyéni önkényt, felszínes függetlenséget, hanem mélyebb öntörvényűséget jelentenek. Önmaguk általi és önmaguk feletti uralkodást,⁵³ autokráciát – ami nem képzelhető el anarchisztikusan, mindig csak nemesen. Talán ez az autonómia-szuverenitás-szupremácia-autokrácia (öntörvényűség, függetlenség/önállóság, fensőbb-ség, önuralom) négyes a macskák legfontosabb, még megfogalmazható szimbolikus üzenete. Létük titka biztosan ezek egységében gyökerezik.

Sajnos számos keresztény interpretáció és hívő úgy gondolja, hogy az önállóság és az öntörvényűség egyedül individualizmushoz vezethet, szabadossághoz és liberalizmushoz, hovatovább ördögi egoizmushoz. Hogy a sátáni lázadás és bukás princípiumai. Megfeledkeznek arról, hogy a szuverenitás és az autonómia magának az Úrnak is az egyik legfőbb, ha nem a legfőbb „sajátossága”, következésképpen a megvalósításuk Isten követése is lehet. Pontosan ezért a nemesség és a fensőbb-ség princípiumai, s ezért voltak a legjobbak (*aristos*) sajátjai is.

Miként a gólyák a férgeknek, úgy a macskák a rágszálók üldözői és elpusztítói. De *nem ezért* lettek az ember barátai (legfeljebb ezért is). A kisebb-nagyobb magaslatokról történő szemlélés hajlama mellett ott van még a puha, alig állatias szőrük, és a tisztaságra való törekvésük. Valamint a szemeiket uraló, gyakran nagy pupilla, ami

mégsem dominálja oly kizárólagosan a lényüket, mint más macskafélék vagy a hullók esetében.

A dorombolás ténye ugyancsak misztériózus. Rámutat a macska és a boldogság összetartozására: arra, hogy béke és az elégedettség számukra valami alapvető és benső – jellemzőbb a vadász- és játékszenvedélyüknél. A macska boldogsága nem az élvezet jegyében áll. A kényelmen, a lustaságon és az alváson túlra mutat.

A dorombolás benső tudatosság és kifinomult módon megnyilvánított boldogságtapasztalat. Már egyhetes koruktól utolsó leheletükig gyakorolják. Némelyek vitatják, mégis „*nagyobb a valószínűsége, hogy a szív- és érrendszer, semmint a tüdő vagy a torok e hangok forrása*”.⁵⁴

⁵³ Ez jól megmutatkozik például a macskák ételhez való viszonyában. Képesek egy családi ebédnél a terített asztalnak hátat fordítva, ám ott ülni.

⁵⁴ Caroline Davis: *Macskatartók nagykönyve*. H. n., 2005, Alexandra, 62. o. Kereszneyi Klára ford.

A boldogsággal való szoros kapcsolatuk és annak finom megnyilvánítása egész életükre és lényükre jellemző. Valószínűleg ebből következik az a titkos vibráló energia is, amit több rajzán és festményén Louis Wain ábrázolt. Elterő munkái révén vált ismertté, melyek macskaként láttatták az embereket és emberként a macskákat, de jól ismerte a cicák vibráló, „okkult” energiáját.⁵⁵ Újra: vélhetően a benső boldogságból következik ez az „energia”, s abból, hogy meg is akarják nyilvánítani, szinte művészi módon. Valósággal kinyilatkoztatni. Innen a macskák gyógyításra való képessége, amire ténylegesen törekszenek, amikor szeretneik beteg testrészeire fekszenek.

A cicák legfőbb törekvése mindazonáltal meditatív állapotok felé mutat. Végső fokon ennek a szimbólumai. Ebben csúcspodnak ki a szuverenitásuk, autonómiájuk, fensőbbségük és önuralmuk. Az inkább keleti, nem pedig nyugati értelemben vett meditatív állapotok – belülről nézve – teljesen éberek és tudatosak. Vélhetően ezért tudnak a macskák szinte azonnal felkelni és kilépni látszólagos szendergésükből, hirtelen tisztálkodni, vadászni menni és a többi. Túlzás lenne azt állítani, hogy ugyanilyen elmélyült és éber állapotban vadásznak. Akkor nem támadnák az énekesmadarakat. De arisztokratikusságukat csavargás és harc közben is megőrzik, ami megint kifinomult szolaritásra vall.

Különös, amikor fújnak – idegesek, riadtak és félnek. Ilyenkor maguk is félelmetesek. Alapvetően tévesnek és felületesnek tartjuk démonizálásukat a történelem különféle pontja-

in, de amikor fújnak, több szempontból tényleg ördögiek.

VIII. Ince pápa 1484-ben bullában deklarálta, hogy „a macska az ördög kedvenc állata és a boszorkányok bálványja”.⁵⁶ A templomosok elleni perekben már korábban megjelent hasonló vád. „Egy bizonyos macskát imádtak, amely néha megjelent nekik gyűléseiken. Ezt Krisztus és az ortodox hit iránti megvetésük jeleként cselekedték.”⁵⁷ Mindez bizonyosan elfogultság, rágalom; a lovagok szigorúan vallásos regulája és egyéb szabályaik ismeretében abszurditás. Pusztán a macska autonómiájának, termékenység- és mámorarculatának rossz értékelésével kapcsolatos, a nemi aktus közbeni hangjával, olykor fekete színével és boszorkányok általi kisajátításával megerősítve. Nem komoly tudás, hanem egyházpolitika, mely relativitásánál fogva maga is könnyen lehet „babonák” áldozata.

Minden állatnak van ördögi aspektusa – amit némelyek ki- és felhasználnak. A kérdés az, hogy bizonyos tulajdonságaikra fixálunk-e, vagy teljes lényüket látjuk, annak egész titkával. Az említett fújás egyébként maga is fixáció következménye, így hát megállapítható, hogy a bármire történő mechanikus és túlzott fixálódás az, ami igazán ördögi.

Riadtsága és félelmetessége miatt a macska elvileg kapcsolatba hozható Baphomet templomos misztériumával, amelyet néhány szerző a rettenet misztériumaként (is) értelmezett. Semmit nem találtunk azonban a templáriusokról szóló elsődleges irodalomban, ami a macska és Baphomet kapcsolatát meggyőzően bizonyítaná.

⁵⁵ Lásd például Everlyne Songoi – Dirk Stursberg (szerk.): *Louis Wain*. H. n., 2016, Kipepo Publishing /Arts Masters 183/, 33., 56. és 59. kép.

⁵⁶ Ellentétben Mohamed prófétával, aki egy legenda szerint levágta kaftánja ujját, hogy ne zavarja meg az azon fekvő macskát.

⁵⁷ Jules Michelet: *Procès des Templiers*. I. köt. Párizs, 1841, Imprimerie Royale, 91. o. A korábbi források közül lásd még Thomas Wright: *The Worship of the Generative Powers. During the Middle Ages of Western Europe*. London, 1865, J. C. Hotten, 124. és 133–134. o.

Túl az efféle spekulációkon, a macska az, ami. Biológiai, fenomenikus és egyedi tulajdonságaival együtt egy általánosan ismert titok: egy autokratikus szimbólum. Az autonómia, a szuverenitás, a szupremácia, a nemesség jelképe. Arisztokratikus és uralkodói természetjelkép, amely ma is közvetíti számunkra e minőségeket, hogy a kapcsolódó misztériumok valóságaiba léphessünk...

Lényegi aspektusa még, hogy valamiképpen meditatív-kontemplatív állapotok felé mutat. Vagyis: „Figyeld a macskát”⁵⁸ – s lásd a saját pupilládat, nem látható szemedet!

A kisebb és a nagyobb misztériumok témáját René Guénon elevenítette fel a huszadik század első felében. A megkülönböztetés Eleusisből származik, ahol a kisebb misztériumokat tavasz, a nagyobb misztériumokat pedig őszeleje felé ünnepelték a beavatottak.⁵⁹ A beavatás kritériumát Guénon is hangsúlyozta, ám az eleusisitől eltérően fogta fel a misztériumok két körét. Írásos tanításai értelmében a legmagasabb állapot, ahová a kisebb misztériumok révén az ember eljuthat, az édeni állapot; csúcuk az ember őseredeti állapota, az istenhasonlóság. A nagyobb misztériumok e felett is állnak, ez után következhetnek.

A misztériumok megismerése mindazonáltal nem csupán szukcesszív folyamat. Emiatt nem lehet teljesen elválasztani egymástól a kisebb és a nagyobb misztériumokat. Ki állíthatná abszolút magabiztossággal azt, hogy e szimbólumokkal, mitológiával, teológiával, művészetekkel, lírainak ható kontemplációkkal teli világban például a szem csak a kisebb misztériumok körébe

tartozik, és a pupillának semmi köze a nagyobb misztériumokhoz? Szellemi felelősségünk teljes tudatában persze azt sem mondhatjuk, hogy a pupilla egyértelműen a nagyobb misztériumok jegyében áll. Mégis biztos – és ezzel talán Guénon is egyetértene –, hogy az ember már a kisebb misztériumok csúcának elérése előtt folytathat a nagyobb misztériumokra vonatkozó tanulmányokat. Akkor is, ha azok effektív megvalósítása beavatási befolyás és az édeni állapot elérése nélkül eredménytelen (nem elég tartós, vagy hibás). Így, a szóban forgó megkülönböztetés fontossága mellett, a misztériumok valósága egy összefüggő egész alkot, amelynek lényege az ember valóságtapasztalatának és magának az embernek a minden szintre kiterjedő, teljes átalakítása.

A misztériumok ősi és antik szerepének tudását a kereszténység is továbbvitte és – ugyancsak módosítva – megőrizte. Nem csupán a hét fő szentség (keresztség, szentgyónás, szentáldozás, bérmálás, házasság, egyházi rend, utolsó kenet) formájában, hanem a teológiai hittitkok és a vallási szimbólumok titkainak formájában.

E négy rövid írásban – azon kívül, hogy tisztázni próbáltam a különböző titkok kiterjedt hierarchiáját, valamint a szimbólumok és a misztériumok viszonyát – négy „általánosabb titokkal”, általánosan ismert, ám titokgazdag jelenséggel foglalkoztam.

Érdekes, hogy az efféle általános jelenségeket szintén a beavatási hagyományok ismerték a legmélyebben. Noha megismerésük – bizonyos kisebb misztériumok eseteihez hasonló módon – nem igényel rituális beavatást, iniciatikus befolyások jelenléte nélkül még ezek sem ismerhetők meg kellőképpen.

⁵⁸ William Dale Jennings: *A rónin. Zen történeten alapuló regény*. Budapest, 2007, Szenszár.

⁵⁹ Bővebben lásd Hegyi Dolores: *Polis és vallás. Bevezetés a görög vallástörténetbe*. Budapest, 2003, Osiris, 64–71. o.